

MEGÁLL-E AZ A FAL, AMIT ROMBOLVA ÉPÍTENEK ÉS ÉPÍTVE ROMBOLNAK?

- *B. Kovács András beszélgetése Keresztély Irma, volt Kovászna megyei főtanfelügyelővel (1997-2015) -*

RENDSZERVÁLTÁS EGY SZAKKÖZÉPISKOLÁBAN

- *A rendszerváltást, '89-et tanárnőként élte meg. „Kemény teremtként” tartják számon. Korábban is az volt?*

- A sepsiszentgyörgyi Puskás Tivadar Szakközépiskola fizikatánára voltam. Alkatilag határozott fellépésű és szigorú, saját magammal szemben igényes vagyok, és ebből kifolyólag másokkal szemben is ezek voltak az elvárásaim.

- *Ettől lennének elragadtatva?*

- Tizenöt évet tanítottam a Puskásban, többnyire fiúkat, és mindig osztályfőnök is voltam. Tanítványaim utólag is elmondták, hogy a fizikaórák voltak az igaziak, és nem azok az órák, melyeken malmozni vagy sakkozni lehetett az utolsó padban, mert megengedte a tanár(nő), csak üljenek csendben. Nagyon szerettem, amit tanítottam, és kiváló eredményeim voltak, a diákjaim megyei és országos versenyeken díjakat nyertek. Ugyanakkor fotókört vezettem, kiállításokat szerveztem a diákjaim munkáiból, színjátszó csoportot működtettünk a magyartanárnővel együtt. Kiszálláson végigjártuk a háromszéki településeket. Diákjaim a találkozókön újra és újra felemlégetik, mennyire élettelle volt tele a Puskás Tivadar udvara és osztályterme azáltal, hogy ilyen oktatóik voltak. Tizenöt év után, 1993-ban Szász Árpád akkori főtanfelügyelő kért fel, legyek a munkatársa. A személyzetis munkakört elutasítottam, a továbbképzésért sem szívesen feleltem volna, s akkor ajánlotta, hogy a fizikaoktatással foglalkozzam, amiben benne van a tanárok módszertani tevékenységének, szakmai fejlődésüknek a segítése, el egészen a diákok hazai és nemzetközi tantárgyversenyekre való felkészítéséig. Igent mondtam 1993. október 18-án. Akkor a megyei tanfelügyelőséget Rákosi Zoltán vezette. Pontosan emlékszem erre a napra, mert az új tanév már elkezdődött. Én az 1992-1993-as tanévben

tizenkettedikeseket csengettem ki, és ősszel, az 1993–1994-es tanévben kilencedikeseket vettem át, akiktől, ezen döntésem eredményeként, sajnos meg kellett válnom.

- Közbevetőleg: a '90-es évek eleje, '90 januárja fordulatot hozott a megyében is, kettévált a Mikes Kelemen Gimnázium, a Székely Mikó Kollégium, és több iskola felvette mai nevét, új alapokra helyezkedett – a Puskásban mi történt?

- Nálunk már januárban néhai Kónya Ádám kezdeményezte az új katedrák kiépítését, az önálló döntéshozatal jogát afölött, hogy ki hogyan szervezi meg belső munkáját – óriási fejlődés volt, új kihívások elé állította a pedagógusokat a rendszerváltás. Megalakult a jó értelemben vett tanügyi szakszervezet, ugyanakkor megtörtént az első igazgatóváltás, és végre elértük azt, hogy magyar igazgatója legyen az intézménynek Kotta László személyében. Kívülről nem volt annyira látványos a váltás, kéttagozatos iskolaként dolgoztunk tovább, de megváltozott az osztályok összetétele még '90-ben. A szakképzés már folyhatott anyanyelven, ami azt jelentette, az oktató mérnökök románul adták le az anyagot, de magyarul is elmagyarázták és megadták a szakkifejezéseket. Ezt követte 1997-ben a 84-es új tanügyi törvény módosítása, melytől kezdve a szakképzés már anyanyelven folyik, a szakmai terminológiát pedig kötelező módon románul is meg kell tanítani, a táblavázlatban annak is szerepelnie kell. Önszerveződő folyamat volt a Puskáson belül, nem annyira látványos, mint a Mikóban vagy a Mikes Kelemenben, mert ott az elméleti középiskolák teljes újrachangolása zajlott le. Ennek ára volt az, hogy fel kellett adni az egykori leányliceum épületét, hogy oda a Mihai Viteazul Líceum költözhessek be, mely aztán teljesen új történetet gyártott magának. A Puskásban két-három év alatt beállt a természetes egyensúly, mindenik szinten kb. 3-4 osztály volt magyar, és 1 vagy legtöbb 2 román, a diákok anyanyelvéhez igazodva. Ez az átszerveződés 1990 szeptemberétől indult be: a már meglévő osztályokat a diákok igényei szerint, az oktatás nyelvét figyelembe véve, átszerveztük, az új induló osztályokat már az oktatás nyelve szerint terveztük meg.

A TANFELÜGYELŐSÉGRE EGY KIS SZÉKELY FALUBÓL

- Visszatérve: 1993-tól négy éven át szakfelügyelőként dolgoztam, ami óriási kihívás volt, mert egyrészt nem vagyok Háromszék szülőtte, és ezért minden egyes elismerésért keményen meg kellett dolgoznom, másrészt a szakmai kihívás is kötelezett olyan munkát végezni és olyan eredményeket felmutatni, ami túllép a már megszokott és nagyon sokszor elítélt addigi tanfelügyeleti munkán. Maros megyéből jöttem, egy kis székely faluból, Székelypipéből származnak a szüleim. Segesváron túl, Szásznádas mögött négy kilométerre fekszik, ahol soha egy román vagy cigány nem lakott. A falu felső része, a felszeg az Orbánoké, az édesapám az volt, az alszeg a Bálintoké, az édesanyám Bálint lány. A két ág házasságából három gyerek született, mindkét bátyám Segesváron él, az egyetem elvégzése után egyedül én kerültem el onnan. Bukarestet választhattam volna, de nem akartam Erdélyt elhagyni. Én és a párom az egyetemi évek alatt egyetlen családot ismertünk itt, a dr. Albert Zsigmond belgyógyász főorvosét. Nekem megtetszett egy látogatás alkalmával ez a székely városka, így választottam ezt. Szakfelügyelőként megismertem az egész megyét, minden települését és iskoláját. Mikor '97-ben problémák adódtak az elődömmel, a kollégák és a pedagógusszövetség felkértek, vállaljam el a feladatot. Őszintén mondom, karrierépítésben nem szerepelt a főtanfelügyelői állás, mivel inkább politikai és adminisztratív, mint szakmai jellegű munka.

- *Politikai állásnak számított már akkor? Az RMDSZ csak 1996-ban került kormányra.*

- Már akkor voltak egyértelmű jelzések ilyen értelemben, de ez Kovászna megyében még nem volt hangsúlyosan érezhető. Én még annyira „zöldfülü” voltam, nem vettem észre. Az elején az én kinevezésembe még nem volt beleszólási lehetősége sem az RMDSZ-nek, sem más politikai pártnak. Akkor az én jelölésemet a szakma tette meg (az RMPSZ Kovászna megyei szervezete), úgy ment el az ajánlólevél a minisztériumba, hogy a pedagógusszövetség és Albert Álmos, Sepsiszentgyörgy akkori polgármestere támogatnak. A megyei pedagógusszövetséget Pál Ferenc, a Mikes igazgatója vezette, ő országos alelnök is volt.

- *Ő és munkatársai harcolták ki a Mikes önállóságát.*
- Nagyon jól dolgoztunk együtt. 1997. február 28-tól megbízásos alapon kerültem a főtanfelügyelői tisztségbe.

A TÖRVÉNY KALODÁJÁBAN

- *Vessem közbe: 1995-ben csőstül jött a baj, olyan megszorító tanügyi törvényt fogadott el a kimondottan magyaraellenes parlament, amely rosszabb volt a Ceașescu-félénél is, megszerzett jogokból faragott le. Illetve pontosabban a diktatúra diszkriminatív gyakorlatát kodifikálta, mintegy folytatva az elnyomás súlyosbítását.*

- Valóban, a 84-es számú akkori törvény nagymértékű visszarendeződést hozott, sőt ebben még a Ceașescu idejében is túltett. Például leszögezte, hogy az oktatás Romániában csak román nyelven folyhat. Kisebbségieknek pár tantárgyat jóváhagytak anyanyelven, de földrajz, történelem és szakoktatás csak románul folyhatott. Ezen két év múlva, 1997-ben sikerült kormányrendelettel módosítani, közben a Demokratikus Konvenció pártjai kerültek hatalomra, ez lehetővé tette, hogy a szakoktatás is anyanyelvre térjen át. Ami Románia földrajzát és történelmét illeti, az egy „húzd meg, ereszd meg” játék áldozatául esett, éveken keresztül tartott, a javaslat mindegyre elakadt vagy a szenátusban, vagy a képviselőházban, nagy volt az ellenállás, míg végre átment. Amíg folyt, az a három év óriási hátrányba szorította a kisebbségi oktatást.

A BELESZÓLÁS JOGA

- *Magyar főtanfelügyelője még egyetlen megyének volt. Kikérte-e az RMDSZ az önök véleményét, bevonták-e a jogalkotói munkába?*

- Gyakorlatilag 1998-tól indult be az a nagyon eredményes együttműködés köztem mint főtanfelügyelő és az RMDSZ megyei és országos vezetősége közt, amelyben minden közoktatással kapcsolatos kérdésben kikérték a véleményemet. Ezeket írott formában is elküldtem, lett légyen szó stratégiák kidolgozásáról vagy tanácskozásokról. Hargita megyében Beder Tibor volt a kollégám. Mi ketten mindig egyeztettünk és egy nyelvet beszéltünk, amikor Bukaresthez kellett fordulni ilyen-olyan probléma megoldása kapcsán. Ez is lényeges volt: az összhang

a követeléseinkben. Gyakorlatilag mi ketten képviseltük a magyar közoktatás érdekeit a két megyében, de nemcsak ott. A minisztériumban is mindig volt Kisebbségi Államtitkárság, vezetői Béres András, Kötő József, Pásztor Gabriella, most Király András. A hozzátartozó főosztálynak a feladatkörébe tartozott a tantervek és a tankönyvek felülbírálása, jóváhagyása. Egy ideig nagyon jól működtek a dolgok. Aki beindította, az Radu Vasile miniszterelnök volt, ő teljesen szabad kezet adott a minisztériumnak, s akkor Kötő József államtitkársága alatt nagyon pozitív fejlődésen ment át a törvény és a hozzárendelt alkalmazási módszertan kisebbségekre vonatkozó része.

- *Ezek szerint első évei voltak a legjobbak? 1997 és 2015 között töltötte be a főtanfelügyelői tiszteletet.*

- Igen, azok voltak a legjobbak. Andrei Marga, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem rektora lett az oktatási miniszter, az ő idejében látványos fejlődésen ment át az oktatás, ezen belül a kisebbségi is. Margának jó tulajdonsága volt, mindenkitől bekérte a javaslatokat, azokat mérlegelte, szakbizottságokat állított fel, hogy kiértékeljék a javaslatokat, és rendeletbe foglalta, ha azok az oktatás fejlődését szolgálták.

- *Önök tehát akkor sikerült építkeznie, utóbb ezt kellett megvédenie. Mit is?*

- Pontosan. Ne szépítsünk: amikor átvettem a tanfelügyelőséget, a megyében teljes káosz uralkodott az iskolahálózatban. Nem létezett egy letisztult, egy koncepció mentén kidolgozott iskolarendszer, ennek egyenes következményeként kaotikusan folyt az információk továbbítása-lehívása, nem jutottak el mindenkihez, s főleg ahhoz nem, aki leginkább érintett lett volna. Nem volt nyomon követhető együttműködés az önkormányzatok és a megyei tanfelügyelőség között. Hiányzott a közös elképzelés arról, hogyan nézzen ki a jövő iskolája, milyen beiskolázási számokkal dolgozzunk, hogyan alakítsuk az osztályokat/csoportokat, figyelembe véve a szülők anyanyelvi oktatáshoz való jogait és igényeit is.

- *Ki volt a román helyettese?*

- Voinescu Paul, akit Rákositól örököltem. Különben ő volt a rendszerváltás előtti utolsó főtanfelügyelő. Másfél évig maradt, amíg az általa megszokott régi menetben próbálta továbbvinni a munkát. Megjegyzem, a különben kitűnő szakember intézkedési módszereivel nem értettem egyet. Abban a pillanatban, amikor felmérte, hogy más módszereket vezetnek be az igazgatókkal, kollégákkal, megyei és helyi intézmények képviselőivel való együttműködés terén, lemondott. Az igazgatókban is akkor tudatosult, hogy azon túl nem a kalapoló és kéregető stílusban fogjuk osztogatni a pénzt az iskoláknak, ahogy azt addig megszokták. Már akkor pályázatokban gondolkoztam.

MEGYEI MIKRORÉGIÓK

- Fejlesztési csomagokat dolgoztunk ki, s ez mindenre kiterjedt, bútortatfelújításra, laboratóriumi eszköztár beszerzésére, fürdőszobák, vécék felszerelésére, korszerűsítésére. Az igazgatói értekezleteken bemutattuk, hogy az adott évben ezeket és ezeket a fejlesztési modulokat támogatjuk. Tessék pályázni, a polgármesterrel megbeszélni. Kritériumrendszert dolgoztunk ki, és prioritási sorrendbe állítottuk a megye iskoláit. A rendelkezésünkre álló alapok függvényében meghatároztuk, mennyit támogatunk az adott évben és mi megy át a következőre.

- *Ezek szerint Önnek pénz állt a rendelkezésére?*

- Valóban, akkor az iskolák teljes egészében állami finanszírozásban részesültek, és mind az anyagi, mind a beralap a megyei tanfelügyelőségeken keresztül érkezett az iskolákba. 2010-ig a tanfelügyelőség osztotta le az iskoláknak. Amikor átvettem az intézményt, 50 alkalmazottja volt, ma 30-cal dolgozik. Annyira leépítettek, hogy gyakorlatilag ugyanaz az ember néha 8-10 feladatot is el kell hogy lásson, sajnos, nem tud mindegyiknek a legjobban megfelelni, mert szakmai képzettsége nem terjed ki mindegyikre. Az történt, hogy a decentralizáció látszólagos meglépése végett, 2011. július 1-jén egy kormányrendelettel átadták az iskolákat az önkormányzatoknak. Szerintem ez egy elsietett, kellőképpen elő nem készített döntés volt. Az iskola ingatlanjai bekerültek a település közvagyonába, és megkapta az önkormányzat a fenntartás jogát is, de nem rendeltek hozzá kellő forrásokat, és így, ha valami rosszul működött, volt akire mutogatni, jelesen az önkormány-

zatokra. Akkor még a tanári fizetések, a jutalmazás, díjkiosztás, tantárgyversenyek, vizsgarendszer megszervezése, lebonyolítása, mind-mind a megyei tanfelügyelőségénél maradt. Én akkor azt mondtam: ez így specifikusan egy balkáni tudathasadásos állapot. Ugyanis ha azt akarod, hogy egy intézmény, az oktatás pl. ne működjön, akkor legalább két fennhatóság alá kell azt rendelni, és akkor biztosan megbénítod, mert az igazgató kapkodja a fejét, hogy most már ki is az ő „főnöke”, kihez kell folyamodnia, hogy valamit elérjen. Olyan káosz támadt, senki sem tudta, az oktatás milyen irányba megy tovább. Addig a teljes pénz a megyei tanfelügyelőségen keresztül érkezett, az közvetítette az iskoláknak. Amikor az említett fejlesztési modulokat beazonosítottuk, bemutattuk az iskoláknak. Hogy ne fordulhasson elő, hogy a megye egyik részét fejlesztjük, a másikat elhanyagoljuk, öt zónára osztottuk a megyét. Ezek Sepsiszentgörgy, Kézdivásárhely, Kovászna, Barót és Bodzaforduló körül csoportosulnak. Minden városhoz hozzárendeltük az oda tartozó településeket, azok egy körzetet, mikrorégiót alkottak. És akkor a rendelkezésünkre álló összeget a gyereklétszám függvényében elosztottuk. Bemutattuk az igazgatóknak, mennyi a költségvetés, százalékos leosztás szerint egy-egynek ennyi jut a programok szem előtt tartásával. Három évig futott az iskolabútorzat program, amíg majdnem minden egyes falusi iskolát ellátunk megfelelőekkel. Mert nagymama korabeli, szüette és lyukas padok voltak nem egy iskolában/óvodában. Másik fontos célunk az volt, hogy befogadó iskolát teremtsünk minden egyes településen. Az én szememben egy ilyen iskola fehér falú, világos, hangulatos és szépen díszített intézményt jelent, melyben a gyerek biztonságban érzi magát, jó a közérzete. Korszerűsítettünk iskolaépületeket, osztálytermeket, ahol lehetett, bevittük az illemhelyeket az iskola épületén belül.

A MÁSODIK KONCENTRIKUS KÖR

- A lényeg az, hogy az egész fejlesztési koncepció két koncentrikus kör formájában volt felvázolva az igazgatóknak. 1998-ban történt, a két félév közti kiértékelő gyűlésen. Az egyik a humán erőforrás, tehát ez emberi tényezőre való fókuszálás, a másik az anyagi javakkal való ellátottság. A kettőt párhuzamosan próbáltuk fejleszteni, egy darabig

sikerült, ámbár a Tăriceanu-kormány idején – 2007-ben – az anyagi fejlesztés megelőzte az emberit. A továbbképzéseket.

– *Sok volt a szakképzetlen tanár?*

– Persze. Mikor átvettem a megyei tanfelügyelőséget, az állások 33%-át szakképzetlen helyettesítők látták el, akik érettségivel tanítottak. Aki falun leérettségizett, azokat kellett foglalkoztatnunk, és megtanítsuk nekik, mit jelent egy órát előkészíteni és megtartani, tehát egy minimum pedagógiai képzettséggel ellátni. Módszertanról nem is beszélve. Az időnk jó részét a 33%-ot kitevő kollégák képzésére kellett fordítanunk, s most, 18 év intenzív munka után ott tartunk, hogy a megyében 1% alatt van a foglalkoztatott szakképzetlen pedagógusok száma. Már nem „menedék” a tanügy, akinek nincs oklevele, olyat nem is tudunk alkalmazni.

– *Ilyen megye nincs még egy!*

– Biztosan jó a helyzet. Az említettek közül is kettő-három tanít érettségivel, a többinek viszont van egyetemi diplomája, csak a szakmájában nem tudott elhelyezkedni, ilyen esetben kaphat más tárgyból is órát. A 18 évnek ez a legfontosabb hozadéka, önmagában is komoly eredmény. Az anyagi fejlesztési modulokat megyei szinten kísérleteztük ki. A Tăriceanu-kormány besegített, és hirtelen megugrott a korszerűsítések és bővítések iránt az igény mind a polgármesterek, mind az igazgatók részéről. Év vége, szeptember volt, s akkora összeget kapott a megye fejlesztésre, hogy felmértem újra az igényeket, és négy típusú fejlesztési programot dolgoztunk ki. A polgármesterek, megyei tanács megkapta az összesítő kimutatást minden egyes településre/helységekre lebontva. Feladatuk volt a lista átnézése, a kifejejtett munkák beazonosítása. Miután begyűjtöttük, együtt dolgoztunk ki a prioritásokat. E szerint az első évben összesen 28 iskolának a beruházási tervét készítettük el. Ez volt az első nagy nekifutás. Erről kimutatásom van, akár csatolhatjuk is. Talán a lényeg az, hogy nincs olyan település a megyében, amely ilyen vagy olyan programok által ne részesült volna valamilyen támogatásban. Amit beindítottunk, de a kormányátalakítás után nem tudtunk befejezni, folytatták a polgármesterek. Egnéhány település kivételével nagyon eredményes volt az

együttműködés a polgármesterek, iskolaigazgatók, megyei tanfelügyelőség és megyei tanács között.

SZAKEMBEREK ÉS DILETTÁNSOK

- Tisztségemben egy dolgot nagyon megtanultam. Bukarestben sok jó szakemberrel ismerkedtem meg, dolgoztam velük ennyi év alatt. Én azt vallottam: egy konferenciára, egy megbeszélésre csak azért is érdemes elmenni, ha egyetlen olyan mondat elhangzik, amire elmondható: na ezért megérte!

Amit én a bukaresti jó szakemberektől tanultam, a következő (még a főtanfelügyelői karrierem elején volt). Azt mondták: Nehogy azt hidd, hogy te tudsz mindent a legjobban! Ne bízd el magad! Ne hidd magad az egyedüli észosztónak a megyében! A másik: Ne csupán küldd a kollégáid, hogy fejlesszék magukat, hanem igyekezz mindig valamennyivel fölöttük állni! Mert akkor indokolt, hogy te vagy a főnökük. Abban a pillanatban, melyben rájössz, hogy te ezt sem tudod, azt sem, s a kollégáid újabb és újabb kompetenciákra tettek szert és a „fejedre nőttek”, azonnal hagyd ott, amit csinálsz.

- *Minisztériumi tiszviselő tanácsolta ezt Önnek?*

- Igen. Vannak közöttük is nagyon jók, csak bennem valahogy mindig megfogalmazódik, hogyan lehet, hogy számuk olyan csekély, és nem sikerült nekik átütő eredményt elérniük, hogy ezt az egész romániai oktatási koncepciót megváltoztassák. Mert hogy nem jó, az biztos.

- *Volt pedagógusként, most szülőként tanúsíthatom.*

- Én egy alkalommal a berlini falhoz hasonlítottam a romániai közoktatást. A különbség az, hogy azt a falat lebontották, és véglegesen. Nálunk cserélgetik a minisztereket, mindenik véletlenszerűen kihúzó téglákat, lyukak keletkeznek, máshova meg betesz egy-egy téglát. Ebből így soha nem lesz egy komoly, átgondolt, kerek, egész reform. S közben ráadásul megváltozott körülöttünk a világ, az új generáció más alapokon nő fel, és elveszítjük a gyermekeket.

ISKOLA A 21. SZÁZADBAN

- Azzal az öt-tíz-húsz megyei tanulóval, aki nekünk nemzetközi versenyekről díjakat hoz haza, azokkal nem lehet reformot és világ-

megváltó cselekedetek művelni a közoktatásban. Természetesen büszkék vagyunk rájuk, de a mi nagy gondunk az, hogy a többit elveszítjük. Nincs motiváció a mai gyermekekben a tanulás iránt. Semmilyen nincs. Én értem, miért. Januárban egy hétre sízni mentünk, s a csoportban volt egy első és egy hetedik osztályos gyermek is. Este azt mondja az egyik: apa, add meg az okostelefonod kódját. De mire kell neked? Kitaláltuk, hogy ne egymás mellett ülünk játék közben, hanem én átmegegyek egy másik szobába, egy háttérprogramot töltünk le az internetről, rátesszük a gépre, s mikor ő lép a mobilján, én azt látom, és én is lépek, azt pedig ő látja. Így a távolból játszunk egymással.

Hazafelé jövet beszélgettünk az autóban: a megfigyeléseimet osztottam meg a táborozás idejéről és egy beszélgetést az első osztályos gyerekekkel. Kérdezem tőle: mikor a tanító néni magyaráz, te mit csinálsz az órán? Akarod tudni? Akarom. Jó. Hát tudod, felkönyökölök, nézem a táblát, és úgy sajnálom. De miért sajnálsz? Képzeld, mindig könyökig krétaporos. A mai világban, a 21. században! Úgy sajnálom, hogy beszívja azt a sok krétaport. Mondom a kocsiban: gondold bele, milyen felkészültek kell legyenek a mai tanító nénik, hogy a mai gyermekek figyelmét lekötni képes módszerekkel tanítsanak. Persze ez csak egy eset, és nem általánosítható. A hetedikes gyermek meg azt mesélte, hogy kedvenc tanára a történelemszakos, „mert olyan órákat tart, hogy nem kell semmit leírniuk”. Na, ez érdekes, meséld el, miért. Azt mondja: az internetről letölt csatajeleneteket, festményeket, ezt-azt, zenével aláfestve, filmekből vett jeleneteket, kivetíti, magyarázza, aztán ez győzött, az győzött, szerződés, megállapodás. Megáll az ész! De a matematika ugyanaz maradt, ugyanolyan unalmas a legtöbb gyermek számára, mert „száraz”. És nehéz.

ANYAGI FEJLESZTÉS

- Visszatérve: tehát a személyi és anyagi feltételekről beszéltem. Az anyagi felszereltségben a csúcst a Tăriceanu-kormány idején értük el, amikor óriási összegeket adtak beruházásra, és akkor ültünk le a polgármesterekkel és iskolaigazgatókkal megállapítani, hogy sürgősségi sorrendben mi a teendő. Összeszámoltuk: a megyében 8 iskola és óvoda épült, a zömük falun. Új intézmény, vagy bővítéssel felújított, korszerűsített.

- *Az állandóan csökkenő gyermeklétszám mellett?*

- Úgy van. Hozzáfűzném, nagyon jó volt az együttműködésünk Magyarország bukaresti nagykövetének a feleségével. Ő különböző oktatási programokban vett részt, gyakran látogatott hozzánk. Egy ilyen találkozás alkalmával elmeséltem a falusi iskolafejlesztési koncepciómat, amely a koncentrikus iskolafejlesztésre épült. Miben állt? Kovászna megye térképét tanulmányozva azt észleltük, hogy a községközpontot a falvak sugarasan veszik körbe. Ezért is nehéz a diákok ingázását egy busszal megoldani, mert ismételten ki kell menni, miután az első csoportot behozták. Tehát időben megérkezniük szinte képtelenség. Az elsőt öt órakor veszed fel, az utolsót fél nyolckor. Azt javasoltam – mindez a Tăriceanu-kormány idején történt –, hogy a végeken fekvő kis településeken újítsuk fel az óvodát és az elemi iskolát. Hogy minden kicsi faluban meglegyen ez a kettő. Hogy legyen ott tanító és óvónő, aki a közösséget összefogja, aki a faluban egy rendezvényt meg tud szervezni, és a nagyszülőktől a szülőkig mindenki elégedett, büszke a csemetéjére. De ötödiktől már vétek rájuk nézve is arra kényszeríteni őket, hogy az apró településen szakképzetlenek foglalkozzanak velük öt-hat tárgyat tanítva egyszerre. Be kell hozni a gyereket a központi iskolába, ahol jól felszerelt, önálló osztályokban tanulhat, szakképzett pedagógusok foglalkoznak vele minden tantárgyból.

- *Ez demográfiaiilag is messzemenően indokoltta vált már akkorra, drámaian esett a gyermeklétszám.*

- Úgy van. Beindítottuk a programot előbb pár községben, majd folytattuk. Sajnos a választások négyévenként befolyásolják a már bejáratott programok folytatását. Ha nincs támogatás, nincs fejlesztés. A jó benne az, hogy a polgármesterek felismerték az oktatás fontosságát, és folytatták a megkezdett munkát, függetlenül a kormányoktól. Mert érdemes volt. Legvégül mindenütt a központi iskolát újítottuk fel és korszerűsítettük, ebben a polgármesterek is támogattak.

- *Ez 2004 és 2008 között volt?*

- Úgy van. Amit akkor nem tudtunk befejezni, azt folytattuk, amikor rátértünk az uniós források lehívására. Ezenkívül voltak alkalmoszerűen bizonyos pártok és politikusok által preferenciálisan kiosztott pénzeszegek, melyeket célirányosan egy-egy iskolának szántak. Az egészen hosszú listát nem tudtuk mind végigcsinálni, de tény, hogy ma Kovászna megyében a falusi iskolák nagyobb része sokkal jobban néz ki, mint egyes városi iskolák, mert e program ezeket célozta meg. Fontos volt a falusi iskolák felzárkóztatása az esélyegyenlőség biztosítása végett. Városon csak a szakiskoláknak volt kiírt pályázata, az elméleti líceumok nem kaptak pályázati úton semmit. Szomorú, de amit kaptak, az kimondottan a helyi önkormányzatoknak köszönhető. A Mikó kollégium bekerült egy POR-programba Gyulafehérváron, de a Mikes Kelemennek csak csepegtetve jutott az önkormányzattól, mely nem tudott többet adni. Az előrelépés óriási a fejekben, de másképp is. Azt vallottuk: ha egy iskola jól néz ki, ezzel tudunk hatni a szülőkre, nevelésileg is hasznos, de szükséges a szakképzett pedagógus és annak a hozzáállása is, hogy a gyerek értelmét pallérozza.

LÉTSZÁMBELI VÁLTOZÁSOK

- *Ez lenne dióhéjban az Ön főtanfelügyelői ténykedése. De kinek a kezére jut mindez?*

- Én tudatosan készítettem elő a vezetés átadását egy kollégámnak. Nem bíztam a véletlenre, és remélem, nem fogok csalódní Kiss Imrében. Ő kezdő matematikatanár volt, amikor engem kineveztek főtanfelügyelőnek, és nevelgettem személyes példám által is, amíg iskolaigazgató volt. Ővele valósítottuk meg az Olt textilkola és a Perspektíva szakiskola egyesítését. Így fejlődött fel a Kós Károly Szakközépiskola. Hogy most gondjai vannak, az azzal magyarázható, hogy egy ideje évente 500-800-zal kevesebb a tanulók létszáma a megyében. Ami azt jelenti, hogy egyes iskolák, a tanulólétszám drasztikus csökkenése miatt, meg fognak szűnni. Ez hangsúlyosan a szakiskolákat fogja érinteni, ha nem történik meg a közeljövőben a szakképzés új alapokra helyezése, presztízisének visszaállítása. Másrészt, amiről a statisztikai felmérések egyelőre hallgatnak: a cigánygyermek száma gyarapodik, a magyar cigányoké jobban, mert többen vannak. A mi „kozmetikázott” statisztikánkat a cigányok mentik meg.

A szomorú persze az, hogy ha óvodába és elemibe még el is mennek, de ötödiktől eltűnnek ezek a gyermekek. Ahogy arányuk nő, a gimnáziumban és középiskolában még jobban visszaesik a tanulók létszáma, mert a cigánygyermek nem tanul tovább. A népszámláláskor kevés cigányt írtak össze, de sok községben több a cigány már, mint a magyar. Távolatilag ez kihat az iskolák jövőjére. Ha iskolát kell bezárni, tanárokat is el kell bocsátani majd. Megoldás az lenne, ha sikerülne az oktatásban megtartani ezeket a gyermekeket is.

- Nem túl nagyok az osztálylétszámok? A fejkvóta rendszerre is, amit pár éve vezettek be, sok a panasz. Bár a kisebbségi iskolákban némileg más kulcs szerint számolják ki, mennyi pénzt osztanak le egy-egy gyerekre...

- Az egész fejkvóta rendszer egy tévedés. Mi mindig húsz év eltolódással követünk másokat. Nagyon sok európai ország már lemondott erről a finanszírozási módszerről. Magyarországon már rég rájöttek, hogy a normatív rendszer a csőd szélére vitte a közoktatást és ezáltal működésképtelenné lett sok település iskolája/óvodája. És akkor egy éve mit tettek? Minden újság tele volt azzal, hogy Orbán Viktor „újracentralizálta” az iskolákat. Hogy erre miért volt szükség? Mert így a gyereklétszám csökkenéséből fakadó problémákat hatékonyabban tudták kezelni, a nevelésre fordított pénzt felhasználni. A tanyasi iskolákat az önkormányzatok nem tudták eltartani. Most kisbusszal beviszik őket a központba, ahol szaktanár foglalkozik velük. Ez nálunk is gond. Szórványból hozzuk be ide? Ha otthon hagyjuk, román osztályba iratják, és elvész a magyar közösség számára. Most dolgozunk a romániai magyar oktatási stratégián. De a meghallgatásokon egyértelműen az derült ki, hogy gyermeklétszámtól függetlenül kell megoldást találni, hogy minden gyermek anyanyelvén tanulhasson. Otthon, vagy egy szórványkollégiumban? Erre nem születtek még egységes megoldások. Mert nem is lehet egységességben kezelni az egyes, egyedi, sajátos eseteket. Mi magyarként, Romániában, nem szabad megfeledekezzünk egy lényeges dologról: a romániai magyar oktatás mellett, hogy a munkaerőpiacra, az ott elfoglalt pozícióra felkészítő folyamat, egy másik, rendkívül jelentős funkcióval is bír: a magyar identitás megőrzésének eszköze és a család, az egyház mellett legfontosabb színtere.

A DUÁLIS KÉPZÉS

- A duális képzés, amit a szászok 2012-ben vezettek be a brassói Kronstadt Német Szakiskolában, megszívlelendő tanulságokat kínál. Tulajdonképpen egy három pilléren alapuló partnerség keretében létrehozták azt a német duális képzéshez hasonló szakképzést, amely 100%-ban biztosítja a hároméves képzés végén a fiatal munkahelyi alkalmazását. A partnerség a Német Ipari Kamara - DWK Fit for Futur -, a brassói önkormányzat és a megyei tanfelügyelőség között jött létre. Célja a 2012-ben létrehozott iskola működtetése. A bevezetett képzés nem teljesen azonos a német modellel, de amit a romániai jogrendszeri keretek lehetővé tettek, az megvalósult. A gyakorlati képzést biztosító cégek szerződést kötnek az iskolával és a gyermekekkel, és ösztöndíjat biztosítanak minden tanuló számára a képzés teljes idejére (3 év), ami 200 lej készpénz, a gyakorlat idején ingyenes szállítás és ingyenes étkeztetés formájában biztosított. Felszerelést, munkaruhát is biztosít a cég. Ehhez még 200 lej ösztöndíjjal járul hozzá az önkormányzat. Melyek a kézzelfogható előnyei a duális jellegű képzésnek az előbb említettekén kívül? A gyakorlati képzés a három év alatt nagyrészt azon cégeknél zajlik, ahol az alkalmazás is biztosított. A három év után a tanuló egy nemzetközileg elismert szakképzési oklevelet kap, amelyet bármely országban érvényesíthet. Elsőbbséget kap az alkalmazáskor, de ugyanakkor nincs kötelezettsége a gyakorlati képzést biztosító céggel szemben. Szabadon választhat munkahelyet. Bejár az iskolába ingyenes elméleti oktatásra, a cégnél a gyakorlati oktatás folyik, ösztöndíjban részesül az önkormányzat, azaz az állam részéről.

- *Német tannyelvű iskolában vezették be?*

- Az iskola oktatási nyelve román. Az iskola nevében szerepel a német szó - *Școala profesională Germană Kronstadt* -, mivel főleg német érdekeltségű cégek kezdeményezésére és a DWK Fit for Future német kereskedelmi kamara hathatós támogatásával jött létre. Főleg a Brassóban és környékén működő külföldi cégek számára képez szakembereket (INA Schaeffler, Dräxlmaier, Stabilus, Elmas stb., sorolhatnám). Már hat osztály végzett, 200 tanulóval, s minden gyereknek megvan a munkaszerződése. Nyolcadik osztályt követően

lehet beiratkozni. Az INA Schaefflernél dolgoznak, olyan a szakképzésük, hogy már másnap munkába tudnak állni. Három éves a képzés. Egy-két nap elméleti képzés az iskolában, három nap üzemi képzés, gyakorlat. Több országban tanulmányoztam a duális képzést. Németország, Belgium, Dánia, Spanyolország. Ezekben, főleg a német és belga képzésben nagy hagyományokkal rendelkeznek és kitűnő eredményeket mutatnak fel a szakképzés területén. A duális képzés nem csak a képzéssel kezdődik. A vállalkozói szféra megfogalmazza és az ipari kamarák által előterjeszti a tananyagot, az elvárásait, és azt, hogy milyen képességekkel kell rendelkezzenek a tanulók, illetve milyen készségeket kell elsajátítsanak a három év gyakorlat alatt. Visszatérve, és alkalmazva mindezt a megyénkre: ne álmodozunk arról, hogy a multik és fejlesztők Kovászna megyébe fognak letelepedni. Nekünk az nem is lenne jó. Brassónak már 400 000 lakosa van, ott van mire alapozni. Nálunk kis családi vállalkozásokban kellene gondolkodni. Olyan mesterségeket oktatni, melyeknek ezekben vennék a tanulók hasznát. Megemlítem példaként, hogy Belgium nemzeti jövedelme 80%-át kis- és közepes vállalatok termelik meg. Ott ez a cégtípus élvez előnyt, a kis- és középvállalkozók rétege olyan életminőséget biztosít egyének és családok számára, amely által az emberek élnek a középrétegek természetes életét. A középréteghez tartozó emberek munkaerőigényét kellene nekünk kielégíteni. Ez biztosítana egy jó értelemben vett pozitív fejlődést a közösségek szintjén. Ez nem teljesen új ötlet. Romániában már működött hasonló.

- *Közelítünk mi ehhez megyénkben?*

- Aprádonként. Az inkubátorházban az ASIMCOV sok ilyen jellegű kezdeményezéssel dicsekedhet. Létrehozták a különböző szakmai területeket összetartó/összefogó klasztereket. A jövőt illetően ezen klaszterek, az ipari kamara és a szakközépiskolák együtt kell hogy megfogalmazzák, milyen szakmai képzésre van igény a munkaerőpiacon, és milyen támogatások által próbálják a nyolcadik osztályt végzeteket megnyerni a szakképzés érdekében. De a hazai vállalkozók is nehéz helyzetben vannak. Egyrészt egy vállalkozás profitorientált, másrészt a romániai törvények nem támogatják kellőképpen a vállalkozót abban, hogy befektessen/beruházzon a képzésbe. Kettős mérce érvényesül e

tekintetben: egyrészt megfelelő törvényeket kell megalkotni, melyek a vállalkozókat segítik a szakképzés támogatásában, másrészt a vállalkozóknak is fel kellene ismerniük, hogy a haszon később jelentkezik, amikor a képzett fiatalok náluk állnak munkába. Tehát saját leendő alkalmazottaikat nevelnék ki. Méghozzá úgy, hogy hasznukat vehessék. Hogy van-e példa rá a megyében? Kimondottan a duális jellegű képzésre, sajnos, nincs. Vannak együttműködési szerződések iskolák és vállalkozók között, amely a gyakorlati képzés egy részét kihelyezi a céghez, de nincsenek a duális rendszerre vonatkozó megállapodások belefoglalva. Próbálkoztak a konfekcióiparban, de az nem igazi duális képzés. A Kós Károly iskolának is vannak tanulói a nadrágyárban. De a cégek ezért nem tudnak fizetni, mert nem tudják leírni adójukból, hiányoznak a törvényes keretek. A gyerek ímmel-ámmal dolgozik, mert nem látja hozadékát. A duális képzést egyoldalúan alkalmazzák, partneri szerződés van az oktatói központ és a szakcég között, de hiányzik a harmadik pillér, a gyerek és a szülő, enélkül sántít a dolog.

- Tehát állami ösztöndíj, és a cégtől is valami jutalék, amire Brassó példát nyújt.

A FELNŐTTOKTATÁS

- 18 évem egyik sikertelensége a felnőttoktatáshoz kapcsolódik. A minisztériumban is szóvá tettem, hogy az ország a rendszerváltás után nem gondolt a felnőttekre. Intézményesített felnőttképzés nincs Romániában. Amit a munkaerőfoglalkoztatás megold, a munkanélküliek átképzése vagy a sima képzések, az tulajdonképpen csupán porhintés, a parlament megszavaz egy összeget, és azt elköltik. Emiatt alakul ki az az abszurd helyzet, hogy a diák elvégzi a szakiskolát, és rögtön átképzési programra íratják be. Várjuk meg, el tud-e helyezkedni, van-e igény a szaktudására. Nem tudjuk reálisan felmérni a munkáltatói igényeket, máris beszipantja a fiatalat a hivatal, és átképzí. De úgy, hogy miután elvégezte az új tanfolyamot, azzal sincs mit kezdenie, nem tud elhelyezkedni. Spanyolországban tapasztalatcserén tanulmányoztuk a felnőttképzést. Szegény János bácsi, aki belecsöppent az új kapitalista világba, hogyan dolgozza fel az újdonságokat magától? Segítsünk neki. Madrid környékén jártunk felnőttképzési

központokban. Oktatási intézmény, este nyolckor látogattuk meg. Ott ül a 84 éves bácsika a számítógép előtt, és tanulja az e-mailezés módját, a skype-olást. Kérdem, miért tanul. Azt mondja: nekem az unokám Amerikában él, hiába írok levelet, arra sosem válaszol, azt sem tudom, elolvassa-e. Amióta bejárok a központba, minden héten egyszer beszélgetünk a skype-on és e-maileket is váltunk. Egy másik teremben nyugdíjas hölgyek ültek körben és egy idős irodalomszakos tanár Cervantesből olvasott fel, és megtárgyaltak bizonyos kérdéseket. Ráirányította a figyelmet arra, ezt és ezt a darabot érdemes megnézni, s ha beülnek, mire figyeljenek.

- *Ennek gazdasági jelentősége nem sok van, de társadalmi, pszichológiai szempontból fontossága felmérhetetlen.*

SZAKKÉPZÉS

- Jó, jó, de ez visszavezet oda, hogyan állunk az elméleti és szakképzés viszonyával, amire az előbb rákérdezett. Én személyes sikertelenségemnek is könyvelem el, hogy nem tudtunk a szülők, a felnőttek mentalitásán változtatni a 18 év alatt. Pedig én több csatornán keresztül közöltem ki az információt, de lehet, személyesen kellett volna őket megszólítani, és nem az újságon keresztül például. Ilyen megközelítésben sajnálom, hogy a helyi tv-sugárzás megszűnt évekkkel ezelőtt. A tv-műsorokon keresztül több lehetőség volt megszólítani a szülőket, a felnőtteket általában, és a *Nézőpont* műsorban sok-sok kérdésre választ adni. Mert a tv-műsorokat még mindig többen nézik, mint ahányan olvasnak. Tehát nekem az a gondom, hogy a gyereklétszám évről évre csökken; ha megtartottuk volna a régi létszámokat a Mikóban és Mikesben, akkor az oktatás minősége ezekben az iskolákban is alacsonyabb lett volna. A létszámcsökkentést meg kellett lépni. Kivételesen előfordulhatott volna, hogy egyesek felfejlődjenek a négy év alatt annyira, hogy lépést tudjanak tartani a jobbakkal, de megtartani a régi létszámot végső soron mégis a minőség rovására ment volna mindkét iskolában. Eleven példa erre a mellettük működő református kollégium. Kató Béla püspök úrral többször átbeszéltük, a két iskolát egyesíteni kell. De ez nem jelentené az osztályok számának növelését. Az egyesített iskolában bőven elegendő a négy osztály is. A szülői mentalitás arra vonatkozik, hogy ha a szülő

ott végezte középiskolai tanulmányait, a gyerekeit is csak ott tudja elképzelni diákként. Megtörténhet, hogy az a gyerek egy szakmában sokkal jobban tudna érvényesülni, de a szülő makacs. A probléma tehát mentális. El kell a székely embernek fogadnia, hogy a mesterség tanulása nem szégyen. Óriási szükség van jó szakemberekre a jövőépítésben.

- *Tehát a szakképzési kínálatot kellene bővíteni?*

- Ebben még mindig rosszul állunk. De nem az én területem, most folyik ezek beazonosítása. Igény van a fafeldolgozásban, a ruhatervezésben, konfekcióiparban, a külső és belső építészetben, épületrestaurálásában, felsőcipőréz készítésben, táskavarrás- és javításban, cipészetben stb., stb., szakemberekre. Persze, rengeteg, elektronikai cikket javító műszerészre. Ezek mind kisvállalkozóként is meg tudnának élni. Ott az autóipar, még mindig sok a használt autó, jól felszerelt autószerelő műhelyből még mindig nincs elég. Kárpitost, bádogost, hegesztőt keresnek, építészeti gépkezelőket. Egy építési vállalkozó elveszít öt munkást, nem talál megfelelőt, akit felvegyen. A mezőgazdaságban hasonló a helyzet, s a mezőgépeszeti iskola időközben felszámolódott.

- *Osztálylétszámok: túl nagyok. Pedagógiai tanulmányaimból tudom, tizenöttel már hatékonyabban lehetne dolgozni.*

- A szakiskolában az osztályok kisebb létszámúak, az elméleti líceumban a törvény 28-at szab meg, de ez felmegy 30 fölé is, amikor a sajátos eseteket kell megoldani. Különböző felmérések ellentmondásosak. Azt is igazolják, minél nagyobb a létszám, annál élesebb a verseny, és annál jobban fejlődnek a gyerekek. Egy kis osztályban az ember elvárhatná, ugye, hogy mindenkiből egy kis Einsteint neveljenek, mert jutna idő arra, hogy egyénileg is foglalkozzanak velük. Nem ez történik. A törvény szempontjából a mai látszám indoklása az, hogy gazdaságilag nem telik többre. Ráadásul a kistelepüléseken jóval kisebb létszámmal is indítanak osztályt, oda is kell óvónő és tanítónő, és ezeket csak úgy lehet kihozni, ha városon felduzzasztják a létszámokat. Kovászna megye is az utolsó előtti helyre került e tekintetben. A tanári állásokra eső gyereklétszám tekintetében.

- Ön nem sokallja a 28-at?

- Ha egységesen lehetne elosztani, simán kihozható lenne a 18-20, a kevesebb is. De mivel néhol az öt gyerek mellé is kell tanár, ezért 11,29 lett az egy tanárra eső tanulószám a megyében.

A ROMÁN OKTATÁSA

- *Mit szól a nagy vitához, ami a román nyelv oktatása körül folyik? Hogy baj van, meglátszik a vizsga, az érettségi eredményeken, a kisebbségi gyerekek megengedhetetlenül nagy hányada kimondottan hátrányos helyzetbe kerül emiatt, és ez egész életpályájára, továbbtanulására kihat, esélyegyenlőségén esik csorba. Kidolgoztak többek közt a csíki Sapientia EMTE-n alternatív tantervet is, a reformról beszélnek, mégis mindig elakad a bevezetése.*

- Tudok róla, Kovásznán szerveztünk is egy konferenciát, ahol bemutatták nekünk az elkészült tananyagokat, és megindokolták, miért kell a magyar gyerekeknek alternatív tanterv és tankönyv a román nyelv másként való tanulása végett. Itt indulásból az volt a probléma, hogy idegen nyelvként nem lehet, mert ezt a többség nem fogadja el, hogy az övé idegen nyelv lenne. Félreértés, félremagyarázás. Kifogások keresése. Szakemberek egy csoportja valóban kidolgozta, leadta, de ahogy a minisztérium működik, számomra már érthetetlen, miért nem került sor az alkalmazására. Mintha szándékosan késleltették volna a román nyelv oktatásának mint más nyelvnek az alkalmazását. Még mindig nagymértékű Romániában a centralizmus az oktatás tekintetében. Kovászna megyében sokszor készítettünk ütemterveket, voltak kezdeményezéseink egy jobb és hatékonyabb munkaszervezésre, de elkészítésük után jött, egyik napról a másikra, egy átírat a minisztériumból, és az egészet lesöpörték az asztalról. A kollégám szemrehányást tett: ugye mondtam, megint elsiettük a dolgot. De ott fenn vajon miért nem képesek logikusan felépített ütemterv szerint dolgozni?

Tanulmányoztam az oktatási minisztérium felépítményét. Az egész szerkezet vertikálisan van megszervezve, anélkül, hogy az egyes kabinetek, osztályok vagy irodák között vízszintesen is lenne kialakított kötelező kapcsolati rendszer. A minisztereket és államtitkárokat gyakran cserélik, semmi autoritásuk nincs a hivatalon belül. Az elért eredmények egy-egy személyhez kötöttek, de nincs egységes országos

koncepció az oktatás reformját illetően. Ezért nincs összhang és jogharmonizálás az egyes rendeletek, módszertan és szabályzók között. Meghirdetésük után mindig kell rajtuk módosítani. Toldozzuk-foldozzuk, és az eredménye látszik az egész rendszer működésén. A román nyelv oktatására vonatkozó tantervek és programok elkészültek, a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége is többször szorgalmazta azok életbe ültetését, alkalmazását. Ezek a tantervek, programok léteznek, de elfeküsznek a fiókokban. Több mint egy évtizede várjuk, de csupán a harmadik osztályig jutottunk el a románoktatás reformjában. És jön egy újabb miniszter, az egészet sutba vágja, kezdjük előlről az egészet. Ha tizenkét évig húzódik valami, mindig jöhet egy új miniszter, aki elődje ötletét elveti. Én sokat bombáztam kérdéseimmel őket a román oktatást illetően. A válasz: nem előzheti meg a kisebbségi román oktatás öt szinttel a többségit! Meg kell várni, amíg az összes elkészül és párhuzamosan lép érvénybe.

- *Az pedig egy helyben topog.*

- Lehet, elfogult vagyok egy kicsit, de néha az az érzésem, hogy Romániában nincs elég kompetens szakember, aki felvállalja a közoktatás átfogó reformját. Politikus van elég, de szakember nincs. Vagy ha vannak, nem tudják érvényesíteni a tudásukat, mert erős ellenérdekelte hálózatok alakultak ki a pályázatok körül, az érdekek összefonódnak. Meghívják külföldről egy előadót, aki értelmes dolgokat mond, annak 4-500 eurós órabért fizetnek egy előadásért, az uniós pénz bejött és kiment. Mi maradunk azzal, milyen okos dogákat mondott, de a következő lépés elmarad. Egyszerűen nincs politikai akarat a közoktatás reformjára - és sajátosan nincs a románoktatás reformjára kisebbségi iskolákban. Kezdetben azt gondoltam, kimondottan csak politikai az akadály. De hathatós küzdelmek árán, amit jelesen a szakmai szervezetek és az RMDSZ parlamenti csoportja vívott meg, mostanra benne van a törvényben, és évek óta mégsem történik semmi. Miért nem? Az érettségi vizsgák után Kovászna megyében végeztünk egy összehasonlítást a jegyek közt úgy, hogy a románjegyet kihagytam. A magyar nyelven tanulóknak esetében. Összehasonlítva a román és magyar anyanyelvűek eredményeit, három vizsgajegy figyelembe vételével. És kiderült, hogy Kovászna megyében a magyar diákok 28%-kal jobban teljesítettek, ha a romántól eltekintettünk, mint a románok a

saját anyanyelvükön. Hát ez óriási különbség. Ezekre mindig hivatkoztam felterjesztéseim indoklásában, mikor a román nyelv másként való tanítását kértem a kisebbségieknek, hozzátéve, hogy igenis meg akarják tanulni a nyelvet, mert itthon kívánnak érvényesülni. Erre írásbeli választ soha nem kaptam. Nekem most már egészen határozott meggyőződéseim, hogy a román hivatalosság részéről nincs akarat arra, hogy a magyar gyermekek helyesen megtanuljanak románul. Márpedig ha a magyar gyermek nem tud megtanulni jól románul, mert unos-untalan elgáncsolják, akkor neki ez a tantárgy teher. Következésképpen alig várja, hogy valahogy ötössel átmenjen a vizsgán, és a többiekkel együtt elhagyja az országot, és máshol próbál érvényesülni a magyar anyanyelvével, az angol, német stb. tudásával. Itthon nem tud jövőt építeni, mert ebben őt a román tudása megakadályozza. Megfogalmazható a kérdés: a román politikumnak miért nem érdeke az, hogy a kisebbség elsajátítsa a román nyelvet? Mert akkor itthon marad? Így akarják az országot kiüríteni?

EGYHÁZI ÉS MAGÁNOKTATÁS

- *Egyházi oktatás: mit szól hozzá? Beváltotta-e a hozzá fűzött reményeket?*

- Ez intézményfüggő. Vannak iskolák, ahol jól működik a katolikus oktatás, nálunk, Kézdivásárhelyen a Nagy Mózes líceumban. Jól működik a református oktatás Sepsiszentgyörgyön és Kézdivásárhelyen a református kollégiumokban. Ha abból indulunk ki, mennyire megnőtt az emberek bizalma az egyház iránt, és figyelembe vesszük, hogy adottak a tárgyi feltételek még ingatlanilag is, akkor az egyháznak fel kell ezt vállalnia. Indokolt a léte. Sajnálom viszont, hogy a megyében a *magánoktatás* nem tudott gyökeret eresztetni. Próbálkoztak óvodával és elemivel, de nem jött össze, mert szegény a lakosság. De az is lehet, hogy a szülők elégedettek az állami iskolák által nyújtott szolgáltatásokkal, és ezért nem tartják indokoltnak a magániskola működtetését saját hozzájárulásuk által. Nagyvárosokban más a helyzet. Óvodai, elemi, gimnáziumi és líceumi szinten is működtetnek magánoktatási intézményeket vállalkozók, alapítványok, egyesületek. Az egyházi oktatásnak viszont nem tudom, kell-e szakképzést is nyújtania. Hogy Kolozsvárt a református egyház nyitott szakiskolát, azt értem, de vajon nálunk is indokolt lenne? Kolozsvárt a magyar gyermekek nyolcadik

után valóban csak román szakiskolában tanulhattak volna tovább. Ezt az egyház kivédte. Sehol az országban felvételi a szakiskolába nem volt, Koloszvárt hárman voltak egy helyre. Vajon indokolt lenne a Mikóban cukrászokat és pékeket képezni? Ezt olyan körülmények között fogalmazom meg, amikor Kovászna megyében több jól felszerelt szakközépiskola biztosít szakképzést anyanyelven.

A NÉMET PÉLDA

- *Külföldi tapasztalatait említette: honnan vehetnénk példát?*

- Én a finneket és a németeket venném alapul. Rákérdeztem a finn miniszterre egy bukaresti konferencián, mi a titka a világhírű finn modell sikerének. A válasz sokatmondó: kormányok jöttek, kormányok mentek, de az oktatási stratégia maradt. Finnországban 15 éven át senki nem módosított rajta. Hallgatólagos megegyezés, konszenzus volt a pártok között. Addig, amíg itt nálunk a téglákat mindenki a saját kénye-kedve szerint húzogatja ki vagy rakja rá a falra. Egy miniszter két-három év alatt mindent át akar gyúrni! Változtatnak csak a változtatás kedvéért. Nincs egységes koncepció az oktatást illetően. Sok példával lehetne illusztrálni. De a „legmerészebb” példa, amikor egy miniszter egy tollvonással felszámolta a szakképzést. Hány év kellett elteljen, amíg rájöttek: szakképzés nélkül nincs gazdasági fejlődés egy országban. Most ezt próbálják korrigálni. Nekem a német modell tetszik. Azt egy az egyben átvinném.

- *Fejtse ki röviden, miért?*

- Először talán néhány mondatban tisztáznám, hogyan működik a német oktatás. Az általános alapoktatás iskolakörzethez kötött: minden gyereknek alanyi jogon jár az ingyenes oktatás abban az iskolában, amelyhez a lakhelye szerint tartozik. Egy egész sor juttatással van összekapcsolva, mint például: délutáni oktatás, felzárkóztató programok, szabadidő programok, ebéd az iskolában, stb. Ezeket az önkormányzat finanszírozza. A kiváló tehetséggel rendelkező gyerekeket a település szintjén működő gyűjtőiskolákban foglalkoztatják, és szintén az önkormányzat a fenntartó. Abban az esetben, ha a szülő más iskolába szeretné iratni gyermekét, köteles a teljes tandíjat kifizetni. Ez az, ami az iskolai beiratkozást illeti. A másik lényeges dolog: a német

oktatásban a tanterv sok olyan órát tartalmaz amely a gyerek testi-lelki fejlődését szolgálja. Ez azt jelenti, hogy szellősebb a program, nem kimerítőek az órák. A gyerek nem fárad el az iskolában. Jó a közérzete. Ezért szeret iskolába járni.

És végül vitatható kérdés nálunk a tanulók értékelése, felmérése és ún. tudásának minősítőkkal, majd később jegyekkel való kifejezése. Ilyen szempontból jó a finn modell, illetve a svéd modell is. A tanuló először 9. osztályban ismeri meg, hogy az ő tudása, képessége milyen értékű. Ez a módszer nem stresszeli a gyermeket, a szülőt, és engedi a gyerek egyéniségének és képességeinek a kibontakozását. Jobban működik a pályorientáció, illetve a pályaválasztás. Jobban működik a szülő és iskola közötti kapcsolat. A szülők elfogadják és tiszteletben tartják az iskola házirendjét. Tudatosan vállalják fel a gyerekük tanulmányi fejlődésének követését. Sorolhatnám... Egyszóval: az iskolák rendelkeznek olyan fokú autonómiával, amely a működésüket elősegíti és identitásukat meghatározza. A német oktatási törvény csak egy keret, amelybe bármely iskola beviheti sajátos, egyénre szabott belső szabályzóit. Ez differenciálja őket.

A szakképzés területén a német duális képzés több mint 60 évre tekint vissza. Amit lényegesnek tartok: a szakképzésért nem az oktatási minisztérium felel, hanem az ipari minisztérium, a munkaügyi minisztérium és a kamarák szervezik a szakképzést mind tartalmilag, mind gyakorlatilag. Szerintem, ha Románia is átadná a szakképzés szervezésének teljes jogkörét a vállalkozói szférának, eredményesebb lenne a szakmai képzés és hatékony a gazdasági fejlődés. Ehhez újra politikai akarat kell és koncepcióváltás.

Összefoglalva, a kérdésre a válasz: lehet tanulmányozni sok-sok állam oktatási rendszerét, működési szabályzóit. Lehet jó példákat felhozni, de nem szabad szerintem egy az egyben lemásolni. Minden jó példa arra jó, hogy adaptáljuk az ország és azon belül a régiók sajátosságainak figyelembe vételével. Ezért szerintem nálunk is az oktatási törvény, amelyet a parlament szavaz meg, csak a keretet kellene behatárolja. A többit rá kell bízni a szakemberekre. Így nem merülne fel annyi probléma minden egyes cikk értelmezésében, és kimaradnának a központilag megfogalmazott megszorító intézkedések.

Elvégre az oktatásban is, mint minden más területen, az eredmény a fontos: jól képzett, teljes értékű fiatalokat nevelni, akik boldogulnak az életben, a közösségükben.

AMIT ÚJRAKEZDHETSZ

- Végezetül térjünk vissza a „kemény” jelzőre, amivel sokan illetik. Érzelmait iparkodik elfojtani? Milyen szerepet játszanak döntéseiben?

- Az értelem mellett mindig az érzelem is vezérelt a munkámban. Ezt sokan tudják rólam, akikkel együtt dolgoztam. Vannak kevinc íróim, költőim. Egyik legkedvesebb versem Horváth István *Tornyot raktam*-ja. Ha valamit újra kellett gondolni és újra kellett indítani, mindig ez a vers merült fel gondolataimban...

